

UTASÍTÁS A CSERNABÁNYAI VASHÁMOR KEZELÉSÉRŐL.

Vashámorok alkalmatosságiról.

Ide tartoznak a vashámorok minden ahhoz kívántató szükséges alkalmatosságokkal együtt, melyeknek procurálását az alább megírt punctumok szerént szükségesnek itéltük eleiben terjesztenünk:

1. A vashámorok lévén terjesztő alkalmatossági ottvaló jövedelmünknek, az mostani bévett rosz szokás szerént meg szokott történni gyakorta: a tiszték magok hasznok keresésével, ottan-ottan körülöttek lévő tiszteinket, ajándék, vagy másoknak előttünk felölök tehető jó emlékezet szine alkalmatosságával, hasznos szolgálókat változtatni szokták, kötelességének ismerje, magunk dispositiónk ellen semminémű rendbeli szolgálókat változtatni ne merészelje, tudósítván esetleg kisebb hasznunkra vagy kárunkra nézendő dolgokról is praefectus hívünket, s ő kegyelme által bennünket is, nagy oka lévén jövedelmünk csonkításának az ilyen rendeletlen cselekedet, sok példák mutatásából tapasztaltuk meg.

2. Minthogy ottvaló hámorunk szükségére feles *erdeink* vadnak, az *favágatás* iránt oly szükséges gondot viseljen, azon szükségre, az mely jobbágyokat rendel, mindenik személylyel egy-egy héten 5—5 öl fát vágasson, melynek széle és magassága is 1—1 öl legyen, melyet az sáfár hiteles testimonialisával doceáljon, rátiója mellett sub poena f. 40; ugy egyéb oda kívántató munkatevő személyekről és percipialandó s erogalandó bonumokról is, melyek nélkül maga rátiója is liquidáltatik mindenekben, annyi számu jobbágyokat, s oly üdőben rendeljen pedig favágni, amennyi a szükséghez képest kívántató favágást, egyéb dolgaink hátramaradása nélkül, végben viheti, de derék dolognak idején a favágást eltávoztassa sub poena damni in illis negotiis comperienda. Az erdőt pedig károson ne vágjak, az szénégetést is károson ne kövesse abbéli kárunknak duplás büntetése alatt.

3. Minden egy öl fából jó munka és gondviselés által 1—1 tereh *szénnek* kellettén kitelni, vigyázzon az iránt is, káros fogyatozásunk ne következék, sub poena fl. 200 toties quoties arról hitelesen ratiocináljon.

4. Mivelhogy az szén lelke az vas-fútatásnak és megpróbált rendi is, és annak modjának, hogy 1—1 sust-ra 125 tereh *szén* elégséges legyen, a tereh mértékét doceálván, reá vigyázzon és vigyáztasson is, azon heti fizetése és egyéb jöhető vagy lehető jövedelme elveszése alatt, a chó-mester ne vegyen, az sáfár is többet ne erogáljon, mert ha maga az iránt való gondviseletlensége comperiáltatik in poena fl. 40 incurral toties, quoties.

5. Idevaló már az matériáknak is mivolta, mely nélkül vas nem készíthetik; megpróbált dolog azért ez is: csináltasson 1 kőmerő tekenőt, melynek hosszúsága 1 igaz singnyi, szélessége $\frac{1}{2}$ singnyi, mélysége pedig 1 arasznyi legyen, meglévén az két széle és feneke pecsételve és azzal minden egy *fúvásra* adasson 12 tekenő követ, sőt reá vigyázzon, mások iránt való kárunk ne következzen sub poena fl. 12 toties quoties comperienda; 1 sustnak pedig kiverésére a verő-mesternek 3—3 mérték szén adassék, ha kevesebb szénnel végbenviheti, annál jobb, senkinek vasat nem fútatván sub poena articulorum fl. 200.

6. A *kővágók* is fizetett szolgálk lévén, az ő szokott idejében, hivataljokat hűséges szorgalmatossággal kövessék, mert ha mi kárunk az ő mesterségek, vagy üdőtöltések miatt esik, felcseréltatván, hetenként mennyi követ vághatnának, rendszerint duplász kárára fordítatik.

7. A szénégető is fizetés nélkül nem szolgál, hogy a fát el ne vesztegessen, sőt az *szénégetésre* kívántató jó gondot viseljen, abbéli kárt eltartóztasson, reávigyáztasson sub poena fl. 12 toties quoties comperienda.

8. Mivelhogy az *víz-fúvók* és kemencze, kő nélkül, azokhoz tartozó szükséges eszközökkel együtt, az *vas-fútatás* nem viselthetik, szükséges gondja legyen mindazokra, és egyéb szükséges eszközöknek fogyatkozásával, vasbeli fogyatkozásunkra okot ne adjon, mert maga kárának tulajdoníttatik.

9. Urbarium szerint minden héten 1—1 sus vasat, mely áll 12 mázsából és 25 fontból, effélet Csernabányának rendtartása szerint 1—1 bokor szántó vasat percipiáljon. Ezen 12 mázsa vasnak peniglen 5 mázsája pántvas, 2 mázsája rúdvas, 25 fontja pedig rúd-aczél legyen, fogyatkozás nélkül. Ezenkívül percipiáltatva a szántó-vasak, az urbarium szerint, tiszték számára járó fertály és lapos vasakon kívül.

10. Az urszt a kemenczéből kivonván meg szokták az kőfárok rudakkal körülütegetni, sőt a verő alatt is, mikor eldarabolják, sok eszölékje, salakja szokott a vasnak lenni, melyet is hűségesen reá kell vigyázni, mert azzal is nagy kárt tehetnek; legyen azért annak is tilalma fl. 12; és noha az olyan eszöléket tőlök mind el nem vehetni, mindazáltal hogy csak magok hasznára fordítsák azt sem lehet, minden

héten azért efféle esölékkal adjanak 50 patkót szegestől, melyről is hitelesen ratiocináljon.

11. Mindennap az vasat ki szokták venni, ki is verik, mert annak elmulatása igen káros; szenet adatván az sáfár nekik, az fenn megirt mód szerént, a vasat pedig valamennyi lészen, minden hiba és fogyatkozás nélkül hányják bé az *vastartó-házba*, semmit benne ki nem hagyván, mert ha valamit benne kihagyni megtapasztaltatnak, az chó-mester életével fizeti meg, vagy ad fl. 40, büntetődik toties quoties; mások ha kik vélek efélében meg-egyeznek, vagy részesülnek, similiter büntetődnek. Erre az sáfárnak hü-séges gondja legyen, alioquin ha avagy vigyázatlansága miatt, avagy afféléhez közös volta megtapasztaltatik, hasonló büntetésbe esik. Két lakat legyen pedig a vastartó-kamarán, egyiknek az kolcsa a chó-mes-ternél, az másíknak pedig számtartónál álljon; minden szombaton fel-menvén, avagy küldvén a vasat, vegye számba, és kinek-kinek illendő fizetését akkor adja ki, de úgy, hogy a mi vasunk fogyatkozás nélkül kiteljék, senki azalatt az házba ne menjen, se különben az vasból semmit el ne vegyen, ne is adjon el semmiképen sub poena fl. 40 toties quoties comperienda.

12. Mivelhogy ottvaló bányászink azok körül kívántató conventiószolgáinknak fizetésekbe jární szokott *vasnak eladása* gyakorta károsan, és az mázsa-vasaknak nem árok vagy böcsök szerint szokott kivitetni, eziránt is nagy hüséggel és szorgalmatos vigyázással legyen, az üdőnek mivoltához képest megtilalmazván 12 forint birság alatt, hogy jövedel-münknek csonkítására okot ne szolgáltatassanak, proventus lévén kezénél, bevegye számunkra az olyan szolgáknak járandó vasakat is szokott árán, az mi dispositiónk szerént, adja el is, kiről is cum testimonio hitelesen ratiocináljon.

13. Megtapsztalt kárunk az is, hogy ha ki hámorunkra vagy maga multságában, vagy vas vásárlani, vagy pedig valami élés eladásának alkalmatosságával felment, kinek-kinek bizonyos kedveskedéssel szoktak lenni az hámori szolgák és mivesek, élést és italt is, vassal vásárolván, holott azért mi az mienket méltán megkívánjuk, az övéket pedig fogyatkozás nélkül megadatjuk, senkinek azért az velünk *közös vasból* se ne kedveskedjenek, se semmi élést vagy italt, sőt egyebet is ne vásároljanak sub poena fl. 40.

14. Az *bányászlovak* tartására való legelő helyeknek nagy gondviselés kívántatván, úgy cselekedjék, a sáfár pedig maga is hüségesen rávigyázzon, senki hámori szolgánk, mivesek közül ott az hámor körül semmit marhát ne tartson sub poena fl. 12, másutt pedig az szomszéd faluban aki tartani akar szabadságában hagyatik. Az bányához szolgáló lovakra pedig télben és nyárban hüséges gondja legyen, sem a munka,

sem egyéb gondviseletlenség miatt el ne vesszenek, azoknak duplász megfizetése alatt, lovat penig vagy vásznat, abrakot és szénát is pénzen venni, praefectus hívünk hire nélkül ne merészeljen, hanem takarítasson az ő idejében, vagy ha a szükség különben kívánja, sollicitáljon kívántató dispositiót, mint egyéb folyókról is, etc., különben azokra erogálandó pénzt maga fizeti meg.

Végezetre ide tartozik már az is, hogy akikre mi bizattatnak, azokról és egyéb hűséges szorgalmatoskodása által szereztetett jókról és jövedelmekről hitelesen ratiocináljon, megkívánjuk azért mi is megirt mód szerint, esztendeje eltelése (tartozván esztendeje előtt egy hónappal búcsúzni) vagy változtatása után is, 3 holnappal számadását praefectusunkkal exhibeáltassa és exactorainknak beadja, hanemha hiteles mentségi lehetnének, sub poena fl. 50 minden supradeclaratum requisitumokkal, sőt az urbariummal, instructióval, resolutióval, dispositiókkal és conventionálissal együtt; azonban végképen való eligazítását és absolutiót is sollicitáljon sub poena fl. 40. De ha censurára kelletik menni difficultásinak, az praefigálandó helyre és terminusra, sub poena articulata, tartozzék compareálni in persona, holott ha mi liquidum ítéletnék, vagy egyébiránt is adósíttatnék, azok iránt való satisfactiót effectuálni mox et de facto, sőt ha számot nem akarna adni, modo quo supra declarato, vagy nem adhatna, vagy ha mi iudiciumra engedetlenségével okot adna, reversalisoknak ténora szerént leendő executiónak, oka maga léssen, minden menedék nélkül. Datum Cibinii die 5. Mai 1710.

II. Apaffy Mihály herczegnek, rétyi Antos Máté, a vajdahunyadi és hátszegi udvarbíró részére adott utasításból. Eredetije az Orsz. Levéltár kincstári osztályának instructiói közt.

Közli: *K. E.*